

Češi si užívají života tady a teď

Polský novinář a spisovatel **Mariusz Szczygiel** (1966) je v Česku skoro jako doma. V češtině mu vyšlo šest knih, jako první *Gottland* (2007), nejnověji pak *Není*. Za novinku si před pár dny odnesl nejprestižnější polskou literární cenu Niké.

RADIM KOPÁČ

LN V knize *Není* píšete často o umírání, sebevraždě, smrti, dokonce o konci světa. Proč takové chmury? Stal se z vás apokalyptik?

Jednak stárnu a dívám se na svět jinak, nemám už jen ten „slunečný“ pohled. Jednak chci psát každou knihu jinak; jsem otrávený, když čtu knihy autora, který se opakuje. Ale je mi třiapadesát a to stárnutí, respektive dozrávání, je hlavní. Ve společnosti možná působím uvolněně, přátelsky, zábavně, ale někde musím realizovat i svoji temnou stránku. Když přijde někdo ke mně domů, je šokovaný, jak depresivní umění mám rozvěšené po stěnách: zrcadlo z odpadků, obraz rudých mrakodrapů z pohledu sebevraha nebo obraz Matky boží s maskou na spaní přes oči. Když mi není dobře, dá se ta temná energie na ty věci delegovat... Smrt prostě patří k životu. Ale musí to ve vás dozrát: kniha *Není* vznikala osm let. Dřív jsem si na ni netroufl. Dřív jsem pracoval jako novinář, psal reportáže, zatímco dneska už jsem vedený jako spisovatel.

LN Je ta kniha koncept, nebo se vám jednotlivé příběhy prostě sešly dohromady?

Vždycky mám koncept, v mém případě to jinak nejde, nejsem hrabalovský typ, a to mám Hrabala velice rád. Vždycky vím od počátku, co chci, jaké bude téma. Ale ty konkrétní příběhy musím hledat. Takže jsem třeba taky dal inzerát...

LN Inzerát do novin?

Pověsil jsem na Facebook výzvu, že hledám lidi, v jejichž životech něco není, nebo předstírají, že není. Odpověděly mi samé ženy, jenom jediný muž. Jedna z těch žen přišla za mnou do knihkupectví, že mi poví tajemství, které ještě nikdy nikomu neřekla. Podle ní nemůže žít člověk s tajemstvím sám, tajemství vyžaduje, aby o něm věděla aspoň jedna osoba. A ona si vybrala mě. Řekl jsem jí, že když o jejím tajemství napíšu, budou to vědět všichni. Když neuvědíte moje jméno, odpovíděla, zůstanu pro ostatní anonymní, budete to vědět dál jenom

Temná stránka života. Na knihu *Není* se Mariusz Szczygiel chystal osm let.

FOTO MAFRA - MICHAL SVÁČEK

vy. A hlásili se další a další. A většina chtěla mluvit o smrti. Jenže nemůžete udělat knížku z povídek faktu na jediné téma. Musel jsem tu skladbu vybalancovat.

LN Balancoval jste nejen obsahově, i formálně. Jeden text je napsaný jako excelová tabulka, druhý tvoří jediná věta, ve třetím jsou některé pasáže vytečkované. A většinou je v té temnotě vždycky nějaké světlo. Kde se bere ta naděje?

Jak u koho. Když padne smutek na mě, stáhnou se. Musím si to prožít sám. Řešit smutek alkoholem, sexem nebo v bujaré společnosti nevede k ničemu, věc jen potlačíte, ale nezpracujete. A smutek neodejde, bude se vás dál držet. Smutek není espresso, které vypijete jedním douškem. Smutek je třeba dát postupně formu, pak zmizí. Prázdnota, to „není“, má taky svou hodnotu. U Violy Fischerové byla tím „není“ pozemie, u paní Müllerové, manželky majitele slavné Müllerovy vily v pražských Střešovicích, to byla stylizace do bludičky...

LN Do bludičky?

Paní Müllerová mohla po znárodnění obývat ve vile dvě místnosti. Byla vedena jako uklízečka a topička. V ostatních místnostech sídlilo Státní pedagogické nakladatelství a potom Centrum marxismu-leninismu. A ona jako bludička procházela v noci jednotlivé místnosti a všude zapisovala, co se stalo: že tady se odchlípla tapeta, že támhle odkládají zaměstnanci sklenice od čaje rovnou na dřevo a nechávají skvrny, že tady poničili obklady. Snažila se uchopit své „není“.

LN Kniha *Není* vyšla v Polsku před rokem. Jaké jsou ohlasy?

Prodal se přes padesát tisíc výtisků. A mám spoustu ohlasů, hlavně od čtenářek. Dospěl jsem k závěru, že lidé v Polsku potřebují prostor, kde by mohli diskutovat a reflektovat své hodnoty. V tom jim donedávna pomáhala církev. Jenže ta v Polsku v posledních letech selhala. Zajímá se jedinec o politiku, podporuje nacionalismus. Jeden velmi důležitý arcibiskup – nestojí za to, abych ho jmenoval – se nechal opakovaně slyšet, že všichni

lidé, kteří patří k LGBT komunitě, jsou zvířata. Nestačilo mu, že to řekl jednou, musel to zopakovat. Takže věřící lidé chtějí debatovat jinde: o tom, jak žít. Myslím, že je to skvělá příležitost pro literaturu, aby tenhle prostor poskytla. Když kniha *Není* vyšla, založil jsem na Instagramu komunitu, kde publikuji každý den nějaký příspěvek, třeba o koncepci boha u Becketta, a mám tři tisíce lajků a tři sta lidí se k tomu vyjadřuje.

LN Literatura jako diskusní klub? Vždyť Poláci skoro nečtou...

Nečtou asi dvě třetiny Poláků, jsme na předposledním místě v Evropě, což je strašné. Ale i tak pořád třetina čte, a to je nějakých třináct milionů lidí.

LN Vaše knihy překládá do češtiny Helena Stachová. Bavíte se spolu o těch překladech hodně, diskutujete, komentujete?

Velmi intenzivně. Paní Stachová prý nikdy s žádným jiným autorem tolik nediskutovala. Když překládala Gombrowicze nebo Mrože-

ka nebo Herlinga-Grudzińskiego, šlo o věty, které si ti autoři vymysleli, šlo o fikci. Já mám v knihách rozhovory, spoustu citací, tedy nonfikci. Když mluvím s Čechem, napíšu si jeho věty v polštině. Kniha vyjde a paní Stachová překládá ty polské věty zpátky do češtiny. A protože je to dáma s vysokou literární kulturou, přeloží to v intelektuálním duchu. Jenže já mám původní znění častokrát natočené. Takže diskutujeme, jestli by třeba tohle nemělo být spíš v obecné češtině. A paní Stachová je i ve svých osmaosmdesáti letech neobyčejně otevřená. Díky tomu se při překladau učím česky. Řekla mi ale, že *Není* je její poslední překlad z polštiny, že už končí...

LN Ten název se může týkat lidí i věcí. Máte vztah k věcem? Fungují pro vás jako nosič vzpomínek, paměti?

Rozhodně! Kdykoli jsem u paní Stachové, vždycky otevře skříň nebo šuplík a něco vytáhne: jednou dopis od Milana Kundery, který se jí ptal, jaké jsou překlady jeho románů do polštiny, jindy pohlednici od Herlinga-Grudzińskiego nebo nádherné, kubisticky tvarované cibule svého otce, fyzika, profesora Karlovy Univerzity a Einsteinoва žáka. A ty věci mi dává. Možná tak hledá formu svého „není“: vybere věc – a vybere pečlivě, komu ji dá. Aby měla jistotu, že ta věc bude žít dál. Předměty jsou velice důležité. Pokud máme třeba věc po mrtvém, mění to pohled na náš vlastní život. Najednou je tu potřeba si života vážit. Vědomí, že nejsme nesmrtelní, že jsme jenom epizody v životě předmětů. Možná to ale funguje takhle jen u Poláků a vy to máte jinak...

LN V čem je ten rozdíl?

Poláci se pořád dívají do dálky, hledají to, co je přesahuje – a nejsou nikdy spokojeni. Ať jde o Evropskou unii, katolicismus nebo literaturu. Jako by si spokojenost a štěstí slibovali až od posmrtného života. Češi tuhle metafyzickou perspektivu tolik nevnímají, užívají si života tady a teď. Možná ale paušalizují, možná se mýlí...

LN Češi mají „nyní“, Poláci „není“. Dlouhé roky jste pracoval pro noviny *Gazeta Wyborcza*. Jaké byly na kraji devadesátých let a jaké jsou dneska?

Papírové vydání *Gazety* čte teď málo lidí, asi sedmdesát, možná devadesát tisíc denně. Před patnácti dvaceti lety to bylo desetkrát víc. A víkendové vydání mělo přes milion čtenářů. *Gazeta* má ale taky svou elektronickou verzi a tu má předplacenou víc než sto tisíc lidí. Dohromady tedy skoro dvě stě tisíc čtenářů. Pokud jde o seriózní polský tisk, je to každo-

pádně nejvíc. Ovšem *Gazeta* na tom není nejlíp finančně. Když v Polsku převzala vládu strana Právo a spravedlnost, postarala se o to, aby z *Gazety* zmizela většina inzercí a reklamy státních akciových společností. Nechtěli kritický tisk, chtěli podporu pro pravicové noviny, a tak se peníze přelily tam.

LN Kontroluje stát i obsah novin? Vyhrožuje, žaluje?

Stát má takové sny. Podává žaloby. Ale většinou vyhráváme. Podrobně ale nevím, protože od roku 2012 nejsem v *Gazetě* redaktorem na plný úvazek, jsem jenom spolupracovník.

LN Pro *Gazetu Wyborcza* jste psal hlavně reportáže. Čím to, že je tento žánr v Polsku tak populární?

Poláci hodně cestují, jsou světoběžníci. Potřebujeme poznávat nové, neznámé. Moderní reportáž má v Polsku tradici přes sto třicet let a pořád je silná. Spousta lidí se má v současném světě špatně, jsou nespokojeni s mnoha věcmi a reportáž jim dává možnost zažít něco jiného, osobně, skoro bezprostředně. Poznat – a pochopit to. V podrobnostech, detailech. To je fascinující. Kdysi jsme dělali v *Gazetě* anketu, kdo je typický čtenář reportáže. Bylo mu mezi třiceti a čtyřiceti, měl být na hypotéku, vydělával spíš méně než víc a zajímal se o běžný život v Evropské unii. A tak jsme se v novinách rozmohli, že přesně takové osoby v zemích Unie oslovíme. To byl tak oblíbený formát! Poláci prostě vždycky zajímají druzí lidé, jejich životy.

LN Takže zájem o reportáž jako forma eskapismu?

Může být. Mám takovou teorii: Člověk necestuje, nejedí na dovolenou proto, aby se rekreoval, ale proto, aby aspoň podvědomě zjistil, jestli by nemohlo být někde pro něj lepší místo k životu. Já to místo našel v Praze. Praha je moje nebe.

LN Kvůli čemu?

Kvůli vašemu přístupu k životu, kvůli vaší povaze. Češi nevedou přes týden opravdový život, pouze čekají na páteční večer, sobotu a neděli, kdy mohou odjet na chatu nebo chalupu, jít do přírody, lyžovat, opít se v hospodě. Týden je pro vás čekárna na víkend. A pak ty vaše hrabalovské pivní meditace. A ty detaily, třeba v divadle Komedie funguje kavárna *Tragedie*; nebo když se ptám v trafice po časopise *Host*: „Máte *Hosta*?“ Chlápek se na mě udiveně podívá: „Myslíte jako doma?“ Kvůli takovým věcem je Praha moje nebe.

.....
Autor je literární a výtvarný kritik.

Jakou hudbou zní Praha

PRAHA Kurátorovaný program, Soundtrack of Prague svede na jedno místo tři hudební subjekty a audiovizuální umělce, kteří se ve své tvorbě zabývají městskou, konkrétně pražskou tematikou. Akce se uskuteční 28. listopadu od 19 hodin v pražském Centru architektury a městského plánování (CAMP) ve Vyšehradské ulici.

Protagonistou projektu Soundtrack of Prague bude projekt SPAM: Karel Gott Prager. Audiovizuální kompozice Vladimíra 518 (PSH), Davida Vrbíka a Ondřeje Anděry (WWW Neurobeat) je protnutá tématem života a tvorby jednoho z nekontroverznějších, ale svým způsobem zároveň nejkultovnějších českých architektů druhé poloviny 20. století. Karel Prager (1923–2001) je dodnes širokou veřejností i velkou částí umělecké scény odmítaný autor, před i po revoluci označovaný za prokomunistického a prosystémového, příliš necitlivého a radikálního. Projekt SPAM: Karel Gott Prager je volným útvarem, který bourá klišé kolem osoby Karla Pragera a nastavuje jiný úhel pohledu na jeho odkaz a tvorbu.

Ze života ve městě mladých
Projekt SPAM má letos desáté výročí od prvního vystoupení, ve kterém se trojice umělců věnovala tvorbě konceptuálního umění Zdeňka Sýkory. Znamější jsou ale performance v budovách bývalého Federálního shromáždění (dnes Národní muzeum) a Nové scény Národního divadla, které Prager projektoval. Je také autorem bývalé budovy Sdružení projektových ateliérů, ve které dnes sídlí Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy a Centrum architektury a městského plánování, tedy dějiště nadcházejícího vystoupení.

Společně s projektem SPAM: Karel Gott Prager zahraje také

Dukla, vinohradská indie formace hrající nostalgicko-romantické navištické texty ladící s melancholickým zvukem. Jejich písničky jsou žánrově podobné dream popu domovské kapely Mayen, uchylují se však k trochu intimnější atmosféře a hlavně českým textům plným vzpomínek a příběhů ze života ve městě mladých lidí.

Třetím protagonistou večera Soundtrack of Prague bude skupina ±0 (plusminusnula). Ta se dala dohromady na fakultě architektury v Liberci. Její zpěvák a kytarista Matyáš Švejdlík pokračuje v silném charakteru písní, které psal jeho otec Jaromír Švejdlík neboli Jaromír 99 v jeho nejznámější kapele Priessnitz. Prožitý vztah k metropoli se odráží už v názvech některých písní (*Letná, Žižkov*).

Obě skupiny připravují na akci Soundtrack of Prague speciální projekce reflektující jejich texty a současnou Prahu. ob

inzerce

TÝDENÍK **TÉMA** PŘÁVĚ V PRODEJI

PROKLETÍ JMÉNEM MIGRÉNA

- Rozhovor s MUDr. Doležilem, odborníkem na léčbu bolesti hlavy
- Co migrénu spouští a o novém převratném léku
- Je dědičná? A jak souvisí s mrtvicemi?

A navíc v čísle:

- Velký rozhovor s hercem Petrem Nárožným: O historii i obavách z budoucnosti...
- Spisovatel Boček o Poslední aristokratce i životě na zámku a v podzámčí